

Література

1. Баланюк С.С. Енантіосемія в значенні англійських прикметників оцінки “особливий” / С.С.Баланюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки: Серія "Філологічні науки. Мовознавство". – Луцьк, 2011. – № 3 (ч.2). – С.67-71.
2. Гуйванюк Н.В. Емоційно-оцінна лексика у “Словнику буковинських говірок” / Н.В. Гуйванюк // Мовознавчий вісник. Збірник наукових праць. – Черкаси, 2011. – Випуск 12–13. – С.88-95.
3. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української мови. Частина I / М.А.Жовтобрюх, Б.М.Кулик. – К.: “Радянська школа”, 1965. – 424 с.
4. Коваль А. П. Газета і мовна норма / А.П.Коваль // Журналістика. Преса. Телебачення. Радіо. – К.: Вища школа, 1977. – Вип. 3. – С. 9-18.
5. Розенталь Д. Э. Стилистика газетных жанров / Д. Э. Розенталь. – М., 1981. – 230 с.
6. Η Καθημερινή [Електронний ресурс] – Режим доступу до газети: www.kathimerini.gr

Summary

The article deals with functions and peculiarities of evaluative and evocative vocabulary used in the headlines of Greek newspaper articles. The evaluation (positive or negative) expressed by evaluative and evocative lexemes as well as the most frequent parts of speech used in such headlines are determined.

УДК: 811.111 – 26 : 81’373.46

СПОСОБИ УТВОРЕННЯ МОРСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Філюк Л.М.

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

Постановка проблеми. Інтерес до спеціальної лексики, в тому числі термінології, у сучасному мовознавстві зумовлений як підвищенням ролі науки і техніки в розвитку людства, так і зростанням ролі термінології в сучасних мовах. У лінгвістичній літературі наголошується на тому факті, що в результаті бурхливого зростання знань у наш час більше 90% нових слів, які з'явилися в сучасних мовах, представляє спеціальна лексика. Зростання числа термінів різних наук випереджає зростання кількості загальноновживаних слів. Крім того, значна частина загальнономовних процесів і явищ у термінології легше піддаються

дослідженню, оскільки вони мають більш чіткий характер, зумовлений точністю самих термінів та їхніх міжсистемних зв'язків [9, С. 66].

Мета даної статті – охарактеризувати основні способи утворення морської термінології англійської мови.

Аналіз основних досліджень. Поряд із чітким і конкретним визначенням термінів, суть самого слова «термін» серед сучасних дослідників розуміється по-різному, оскільки на сьогоднішній день не існує загальноприйнятого визначення цього поняття. Це пояснюється тим, що термін є об'єктом дослідження цілого ряду наук, у кожній з яких він трактується з точки зору виділення найбільш характерних і суттєвих для даної науки ознак. Кожен термін базується на лексичній одиниці певної мови (В.М. Лейчик [11] називає її субстратом терміна), яка набуває специфічних ознак у термінології. У той же час терміну властиві загальні лексичні ознаки, зокрема, він зберігає здатність існувати в сукупності варіантів (так само, як і звичайне слово). Терміни – це не особливі слова, а слова з особливою функцією – бути знаком поняття в терміносистемі. Дослідниками визнається той факт, що термін, як і будь-яка інша лексема, має фонетичні, словотвірні, морфологічні, словосполучні та інші ознаки одиниць природної мови.

Л.М. Алексєєва вважає, що найбільш слабкою ланкою в теорії термінознавства досі залишається з'ясування природи терміна, оскільки він є не тільки багатоаспектним, але і внутрішньо суперечливим об'єктом дослідження [0, С. 28]. У сучасній науці спостерігається кілька підходів до визначення терміна: одні вчені дають йому логічне визначення; другі – описово розкривають зміст, приписуючи йому характерні ознаки; треті – виділяють термін шляхом його протиставлення іншій мовній одиниці. Така багатоаспектність визначення терміна пояснюється тим, що він є об'єктом одночасно декількох наук. Відомо, що один і той самий термін може входити в різні термінологічні системи даної мови, що, на думку О.О. Реформатського, створює міжнаукову термінологічну омонімію [12, С. 65].

З.І. Комарова, підкреслюючи номінативний характер терміна, дає наступне визначення: це «інваріант (слово або словосполучення), який позначає спеціальний предмет чи наукове поняття, обмежене дефініцією та місцем у певній терміносистемі» [10, С. 49]. У визначенні Б.Н. Головіна термін – це «окреме слово або утворене на базі іменника підрядне словосполучення, що означає професійне поняття і призначене для задоволення специфічних потреб спілкування у сфері певної професії (наукової, технічної, виробничої, управлінської)» [6, С. 89].

У В.П. Даниленка термін – це «слово (або словосполучення) спеціальної сфери вживання, яке є найменуванням спеціального поняття і потребує дефініції» [8, С. 94]. На думку О.Н. Баранова, «терміни можна визначити як слова (словосполучення) метамови науки та програм наукових дисциплін, а також слова, що позначають специфічні реалії областей конкретної практичної діяльності людини» [4, С. 158]. М.Н. Володіна вказує, що «під терміном розуміється слово або словосполучення спеціальної сфери вживання, створюване для точного вираження спеціальних понять і засноване на дефініції» [5, С. 12]. В.М. Лейчик дає наступне

визначення терміна: це «лексична одиниця певної мови для спеціальних цілей, що позначає спільне – конкретне або абстрактне – поняття теорії певної спеціальної галузі знань або діяльності» [11, С. 38]. На основі всього вищесказаного можна зробити висновок, що термін – це слово або словосполучення, що має дефініцію та позначає спеціальне поняття або предмет певної галузі знання або людської діяльності.

Виклад основного матеріалу. У своєму дослідженні ми дотримуємося визначення І.В. Арнольд: «Терміном називається слово або стійке поєднання, що служить уточненим найменуванням поняття, специфічного для певної галузі знання, виробництва, культури» [2, С. 267]. Виходячи з даної дефініції і спираючись на результати проведеного нами дослідження морської термінології, морські терміни можна визначити як слова і словосполучення, що описують реалії, пов'язані з морем, судноплавством, суднобудівництвом та морськими перевезеннями вантажів, і вживаються для позначення точно сформульованих понять даної галузі знань. Також ми хочемо відзначити той факт, що морська термінологія багато в чому відрізняється від наукових термінів тим, що її елементи не відповідають таким вимогам, як однозначність, відсутність синонімів і омонімів. Навпаки, багато з них виникли в результаті семантичних змін.

Так, із 700 термінів, відібраних нами для аналізу, 138 утворені семантичним способом, що становить 20% від загальної кількості слів. З них 73 слова (53% від числа утворених семантичним способом) з'явилися в результаті звуження значення загальноживаних слів (наприклад, *to launch* (кидати з силою, запускати) в якості морського терміна позначає "shifting the vessel on the water from the ground or a dock after her building or repair"). З терміна (2%) утворилися шляхом поліпшення значення (наприклад, *to beat* (бити, ударяти, бити), що позначає руйнівну дію, стає позитивним за значенням "to sail often changing the course so that to evade the head wind" і тепер відображає спосіб маневрування, що допомагає уникнути руйнівного впливу вітру).

З слова (2%) утворилися за допомогою метонімічного перенесення. Матеріал, з якого зроблені пристрої або частини судна, може стати назвою цих пристроїв (наприклад, *a lead* "a lead weight or any weight, serving for sounding the depth of the water"). В результаті метафоричного перенесення значення за подібністю положення, форми або функції утворено 59 термінів (43%) (наприклад, слово *bow* (дуга, дужка, арка) в морській термінології позначає «the forepart of a vessel, which has an arched shape"), в тому числі 5 слів утворено за допомогою функціонального перенесення. Так, наприклад *a knee* (коліно) має схожість із людським коліном не тільки за формою, але й за позицією та функцією - це "a tool, joining beams with ribs" (книця – деталь, що з'єднує бімси зі шпангоутами).

Разом з тим, дослідження показало, що кореневих слів, які не мають синонімів або омонімів в інших галузях знання, вдвічі менше – 76 термінів (11%). Причому споконвічно англійських слів виявлено тільки 6 (1%). Решта 65 слів (9%) прийшли в англійську морську термінологію з різних мов світу (28 термінів є запозиченнями з французької мови (наприклад, *salvage* (порятунок судна, команди,

вантажу) від французького salvage "payment for saving a ship from wreck or capture", 15 – з німецької (наприклад, *veneer* (шпон) від німецького Furnier "to cover with a veneer, inlay"), 6 – з латинської (наприклад, *anchor* (якір) від латинського ancora), 5 – з голландської (напр., *a pump* (помпа, насос), від голландського pompe "water conduit, pipe"), а також поодинокі приклади з арабської, норвезької, грецької, іспанської, португальської мов та мови гінді).

Як уже було згадано вище, морська термінологія не тільки сповнена запозичених слів, але також не позбавлена у своєму складі цілого ряду синонімічних пар. Дана особливість зумовлена, перш за все, багатовіковою історією судноплавства Британії, його загарбницькою функцією, і, як наслідок, широтою міжнародних контактів, що спричинило утворення синонімічних термінів від коренів, взятих із різних мов. Наприклад, терміни *skipper* і *shopman* у морській термінології мають однакове значення «шкіпер» (owner or master of a vessel in mercantile fleet). Однак перше слово прийшло в англійську мову з голландської: *scipper* (*scip* means "ship"), а друге утворилося в результаті словоскладання *shop* (від давньоанглійського *scoppa*) і *man*.

Крім того, значну роль відіграють скорочення в утвореннях англійських морських термінів, що пов'язано з необхідністю здійснення радіозв'язку між судами, ділової переписки між капітаном судна і судовласником, агентом за допомогою супутникового зв'язку Інмарсат (який, хоча і забезпечує надійний зв'язок навіть у віддалених районах, передає лише обмежену кількість знаків в одному повідомленні). Наше дослідження показало, що терміни, утворені за допомогою абрєвіації (209 слів), складають 30% від загальної кількості відібраних слів. 198 слів (тобто 28%) з'явилося в результаті афіксації.

Серед них найчастіше зустрічаються терміни, утворені за моделями V + -er / -or (49 слів, тобто 25%), наприклад, *navigator*, *turner*, *pusher*; V + -ing (36, тобто 18%), наприклад, *ballasting*, *husbanding*, *bearing*; V + -ion (19, тобто 10%), наприклад, *distribution*, *aberration*; a- + N (14 слів, 7%), наприклад, *afloat*, *aground*, *astern*, *ashore*, *aboard*; V + -ment (6, тобто 3%), наприклад, *measurement*, *displacement*, *adjustment*; V + -age (6 слів, 3%), наприклад, *group-age*, *stow-age*, *dock-age*. Словоскладанням утворено 50 слів (тобто 7%). Вони утворені за моделями: N + N (35 слів, тобто 70% від числа вироблених способом словоскладання), наприклад, *lifebuoy* (рятувальний круг), *cockboat* (суднова шлюпка), *boottop* (пояс змінної ватерлінії), V + N (4 слова, тобто 8%), наприклад, *crankshaft* (колінчастий вал), Adj + N (4, тобто 8%), наприклад, *deadweight* (дедвейт, повна вантажопідйомність судна), *hotwell* (теплий ящик у живильної системі котла).

В результаті словотвірного аналізу термінів ми виявили лише 28 слів, що з'явилися в результаті конверсії за наступними словотворчим моделям: V>N (16, тобто 57% від загальної кількості похідних за конверсією слів), наприклад, *sheer* (відхилення від курсу) from to sheer "to lean to one side"; N>V (4, тобто 14%), наприклад, to *surge* (відчувати вертикальну качку) from surge "high, rolling swell of water"; V>Adj (1, тобто 4%), наприклад, *girt* (пришвартований на коротких швартовках) from to gird "to put on a stern and bow anchors"; Adj>N (7, тобто 25%),

наприклад, *manifest* (вантажний маніфест) from *manifest* "clearly revealed". Ми дійшли висновку, що конверсія в морській термінології частіше використовується для утворення іменників (23, тобто 82%).

В ході аналізу морської термінології нами було визначено, що багато слів, що входять до її складу, також входять до складу авіаційної термінології. Наприклад, *a pilot* (мор.) – лоцман, (авіа.) – льотчик, пілот; *a stewardess* (мор.) – покоївка на пасажирському судні, (авіа.) – стюардеса; *to glide* (мор.) – гліссувати, (авіа.) – планувати, *to bail* (мор.) – осушувати трюми, зливати воду, (авіа.) – стрибати з парашутом. Деякі морські терміни з'явилися сотні років назад і в подальшому послужили базою для утворення нових слів, що відносяться до загальноживаної лексики (наприклад, *a gig* - "a small boat" (1790), "a light two-wheeled carriage, usually drawn by one horse" (1791).

Висновки. Підводячи підсумок, можна зробити висновок про те, що утворення морської термінології англійської мови відбувалося за допомогою семантичних способів, скорочення, афіксації, конверсії, словоскладання і запозичення слів з інших мов. Найбільш характерними для морської термінології є скорочення і афіксація, а найменш характерними – словоскладання і конверсія.

Література

1. Алексеева Л.М. Проблемы термина и терминообразования / Л.М. Алексеева. – Пермь: Пермский государственный университет, 1998. – 120 с.
2. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка / И.В. Арнольд. – М.: Флинта; Наука, 2012. – 296 с.
3. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – М.: Либроком, 2014. – 576 с.
4. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику / А.Н. Баранов. – М.: Либроком, 2013. – 368 с.
5. Володина М.Н. Термин как средство специальной информации / М.Н. Володина. – М.: Изд-во Московского университета, 1996. – 74 с.
6. Головин Б.Н. Лингвистические основы учения о терминах / Б.Н. Головин, Р.Ю. Кобрин. – М.: Высшая школа, 1987. – 103 с.
7. Гринев-Гриневиц С.В. Терминоведение / С.В. Гринев-Гриневиц. – М.: Академия, 2008. – 304 с.
8. Даниленко В.П. Ономазиологическое направление в грамматике / В.П. Даниленко. – М.: Либроком, 2009. – 344 с.
9. Казарина С.Г. Типологические исследования в терминоведении / С.Г. Казарина // Филологические науки. – 2008. - №12. – С. 66 – 73.
10. Комарова З.И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике / З.И. Комарова. – М.: Флинта; Наука, 2013. – 832 с.
11. Лейчик В.М. Терминоведение: Предмет, методы, структура / В.М. Лейчик. – М.: Либроком, 2009. – 256 с.
12. Реформатский А.А. Введение в языковедение / А.А. Реформатский. – М.:

АспектПресс, 2010. – 536 с.

13. Суперанская А.В. Общая терминология: Вопросы теории / А.В. Суперанская, Н.В. Подольская, Н.В. Васильева. – М.: Либроком, 2012. – 248 с.

Summary

The article dwells upon the examination of the main ways of formation of English marine terminology. The author formulates the definition of marine terms and lays stress on that marine terminology differs from scientific terms in some points as its elements don't follow such requirements as having a single meaning, absence of synonyms and homonyms. The results of analysis of 700 units of marine terminology are given here. Summing up the investigation, the author draws a conclusion that the formation of English marine terminology happened with the help of semantic ways, abbreviation, affixation, conversion, compounding and word-borrowing from other languages. The most typical ways of formation of marine terminology are abbreviation and affixation and the least ones are compounding and conversion.

УДК 811.111'38

МЕТАФОРА В СИСТЕМІ ОБРАЗНИХ ЗАСОБІВ МОВИ

Чендей Н. В.

Ужгородський національний університет

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Когнітивною лінгвістикою метафорі відводиться центральна роль у розумінні та структуруванні дійсності [2; 3; 7; 13; 14], відображенні культурних традицій вибору засобів осмислення абстрактних категорій, існування яких обумовлено різними екстралінгвальними факторами (фоновими знаннями про світ), типовими для певного мовного колективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор. Попри те, що метафорі в цілому присвячено чимало праць мовознавців, літературознавців, філософів, психологів та антропологів, проблема метафоризації залишається надзвичайно складною, можливо, навіть, однією з найскладніших у сучасній лінгвістиці, адже „йдеться про процеси мислення, в яких породжуються знання про світ” [7, с. 24]. У зв'язку з цим одним із ключових у когнітивній науці є поняття *концептуальної метафори*, що розглядається як результат репрезентації (conceptual mapping) знань про одну концептуальну сферу (conceptual domain) в термінах іншої. Теоретичні положення концептуальної метафори Дж. Лакоффа і М. Джонсона стали основою її подальшого вивчення у різних функціональних стилях.